

Interventies bij ongewenst gedrag

Maria Schipper

KynAdvies

december 2017

Dit artikel is uitgegeven onder een CC-BY-NC-ND licentie.

Inleiding

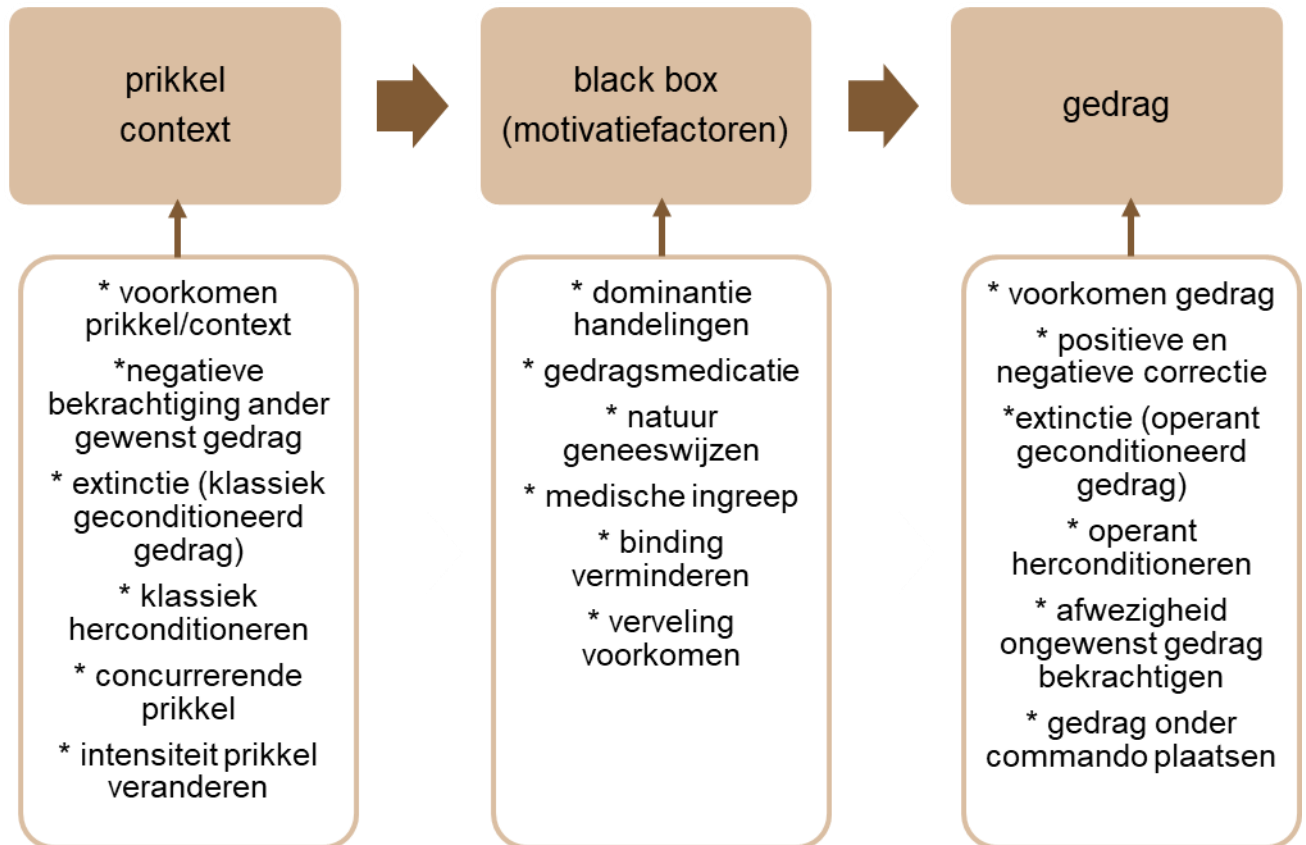
Als je als gedragstherapeut aan de slag gaat met ongewenst gedrag, ook wel probleemgedrag, van een hond, dan heb je de keuze uit verschillende interventies. Een deel van deze interventies richt zich op het managen van het *ongewenste* gedrag van een hond, zonder deze alternatief *gewenst* gedrag aan te leren, een deel heeft als doel het *ongewenste* gedrag om te buigen naar *gewenst* gedrag. Deze laatste groep interventies noemen we ook wel therapiemethoden.

Het probleemgedrag zelf is het uitgangspunt van de therapie inclusief de directe prikkel/context en de motivatiefactoren. Welke interventie je in de praktijk gaat toepassen is dus sterk afhankelijk van:

- De prikkel die het probleemgedrag veroorzaakt en de context waarin dit plaatsvindt. Hierbij speelt bijvoorbeeld de vraag in hoeverre de eigenaar controle heeft over de prikkel: is het mogelijk de hond niet meer bloot te stellen aan de directe prikkel? Of kan de eigenaar de prikkel in afgezwakte vorm aanbieden?
- De motivatiefactoren die bij het probleemgedrag van de hond een rol spelen. Zo ziet je therapieplan er anders uit wanneer een hond die uitvalt naar andere honden dit doet vanuit een traumatische ervaring of vanuit het verdedigen van zijn territorium.
- Het te behandelen probleemgedrag. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van agressief gedrag, dan kunnen therapiemethoden die frustratie oproepen bij de hond niet worden ingezet.
- De mogelijkheden en onmogelijkheden van de hondeneigenaar. Het succesvol behandelen van probleemgedrag betekent veelal een verandering in het gedrag van zowel de hond als de eigenaar. Of een therapieplan slaagt hangt af van in hoeverre een eigenaar in staat is het therapieplan uit te voeren. Zo heeft een therapieplan die veel tijdsinvestering vraagt van een eigenaar weinig kans van slagen wanneer deze eigenaar het merendeel van de dag niet thuis is vanwege werk.
- Het probleemgedrag dat je gaat behandelen. Niet elke interventie is toepasbaar bij elk probleemgedrag. Zo zul je in het algemeen geen gebruik maken van correcties wanneer je te maken hebt met een angstige hond en gebruik je geen extinctie bij zelfbelonend of agressief gedrag.

Voordat je begint met het maken van een therapieplan is het belangrijk om over bovenstaande punten een goed beeld te hebben.

De interventies die we in de praktijk gebruiken grijpen aan op de verschillende niveaus van het blackbox model. Sommige interventies grijpen aan op de prikkel/context, andere op het niveau van de motivatiefactoren of het gedrag zelf (zie figuur 1). In veel van de interventies maken we gebruik van de leerprincipes die in module 3 zijn geïntroduceerd.

Figuur 1. Black box model met mogelijke interventies

Bij het behandelen van een probleemgedrag gebruik je bijna nooit maar één interventie. Het is vaak de combinatie van verschillende interventies die de kans op een succesvolle behandeling vergroot. Het is ook niet zo dat je altijd dezelfde interventie voor hetzelfde probleemgedrag gebruikt: je maakt een therapieplan op maat, passend bij de specifieke hond-eigenaar combinatie waarmee je op dat moment aan het werk bent. Dit betekent dat je creatief moet zijn en een therapieplan ook bij moet kunnen sturen op het moment dat het plan niet het gewenste resultaat geeft. En dit betekent dat je dus tijdens de therapie het gedrag van de hond blijft observeren om te kunnen bepalen of je het therapieplan moet bijstellen.

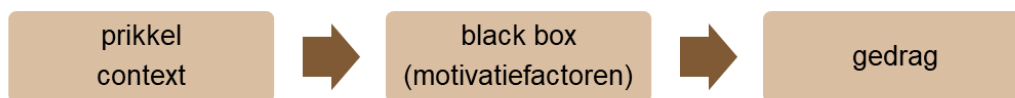
In dit artikel worden de interventies afzonderlijk van elkaar besproken, zodat je een goed begrip krijgt van de werking van de methoden en het mogelijk wordt ze te combineren naar eigen inzicht. De interventies die in dit artikel worden beschreven grijpen voornamelijk aan op de prikkel/context of het gedrag. De interventie wordt verder verduidelijkt aan hand van verschillende voorbeelden. Die voorbeelden staan beschreven in de kaders. In een oogopslag zie je op welk niveau de interventie ingrijpt in de black box.

Voorkomen optreden prikkel/context

In deze interventie zorg je dat de prikkel die het probleemgedrag veroorzaakt niet meer kan worden waargenomen door de hond. Hierdoor treedt het probleemgedrag dan ook niet meer op.

Het is bij deze therapiemethode erg belangrijk om de prikkel goed in beeld te hebben en deze therapiemethode kan alleen maar worden ingezet wanneer je de prikkel onder controle kunt houden: zo kun je niet voorkomen dat een hond blaft naar een voorbijganger tijdens een wandeling door voorbijgangers te mijden. Je hebt deze prikkel niet zelf onder controle, ook al kiest een route waar je normaal gesproken weinig mensen tegenkomt: de kans bestaat altijd dat je tijdens je wandeling toch iemand tegenkomt.

De context kun je voorkomen wanneer een hond het probleemgedrag alleen in een specifieke context vertoont.

Voorkomen prikkel:

Wanneer een hond in de voortuin blaft op alles wat langs het hek voor het huis loopt, dan voorkomt het weren van de hond uit de voortuin het probleemgedrag. De directe prikkel (alles wat langs het hek voor het huis loopt) komt dan immers niet meer bij de hond binnen.

Stel een hond verscheurt alle post die op de deurmat valt. Een simpel plaatsen van een brievenbus buiten helpt het probleemgedrag voorkomen.

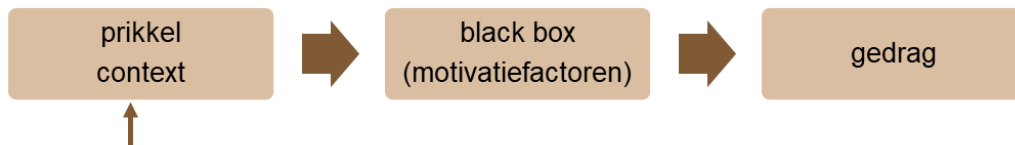
Voorkomen context:

Je ontzegt je hond de toegang tot de achterkamer wanneer een verder zindelijke hond dit als enige plek in huis kiest om binnen te urineren (ook nadat deze plek goed geurvrij is gemaakt).

Met deze interventie verander je het probleemgedrag niet, je zorgt ervoor dat het probleemgedrag onder controle komt (management van probleemgedrag). Het biedt je veelal ook de mogelijkheid om het probleemgedrag met andere, meer tijdsintensieve interventies te behandelen. En in het geval van agressief gedrag is het een veiligheidsmaatregel voor jezelf als gedragstherapeut of voor de eigenaar wanneer die met het ongewenste gedrag aan het werk gaat.

Voorkomen optreden gedrag

Wanneer de prikkel niet onder controle is, kun je ervoor kiezen het probleemgedrag te vermijden door er voor te zorgen dat de hond, in aanwezigheid van de prikkel die normaal het probleemgedrag veroorzaakt, het probleemgedrag niet kan uitvoeren. Ook bij deze therapiemethode leert de hond geen alternatief gedrag voor het probleemgedrag en ben je vooral aan het managen.

Voorkomen gedrag:

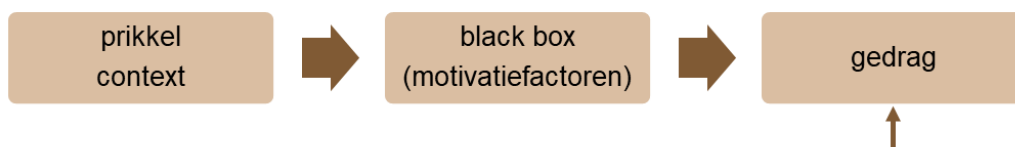
Wanneer een hond opspringt bij binnenkomend bezoek, dan kun je dit gedrag voorkomen door je hond aan te lijnen en kort bij je te houden totdat het bezoek op de bank zit.

Een hond bijt de trimmer wanneer deze met de vachtbehandeling bezig is. Door het omdoen van een muilkorf voorkomt de trimmer dat de hond daadwerkelijk kan bijten.

Positieve correctie

Bij positieve correctie voeg je een voor de hond onaangename prikkel toe op het moment dat de hond het probleemgedrag uitvoert. De directe prikkel die het probleemgedrag veroorzaakte wordt hiermee niet weggenomen, de hond wordt alleen geleerd niet meer met het probleemgedrag te reageren op de prikkel. Hierbij moet de onaangename prikkel (de correctie) goed worden gekozen: intens genoeg om als onaangenaam te ervaren, maar niet zo intens dat de hond wordt beschadigd. De onaangename prikkel (correctie) moet ook goed worden getimed: (zo goed als) meteen wanneer het probleemgedrag optreedt. Wanneer de correctie langer op zich laat wachten, dan wordt niet meer het probleemgedrag, maar het gedrag wat de hond op dat moment uitvoert, gecorrigeerd. Kenmerkend voor een succesvolle positieve correctie is dat het probleemgedrag snel verdwijnt na een beperkt aantal keren de correctie te hebben toegepast. Wanneer het probleemgedrag niet snel vermindert of verdwijnt, dan betekent het dus dat de onaangename prikkel niet werkzaam is als een positieve correctie en het therapieplan snel moet worden bijgesteld.

Zo kan het kort en luid zeggen van het woord 'nee' werken als positieve correctie, wanneer dit woord bijvoorbeeld is aangeleerd zoals ook Fisher discs worden aangeleerd. Veel hulpmiddelen kunnen ook werken als een positieve correctie, zoals antiblafbanden en stroombanden. Ook goochelstraffen, zoals het vallen van een blikje met knikers van de afvalbak op het moment dat de hond deze wil openen, kunnen werken als positieve correctie.

Positieve correctie:

Een hond blaft wanneer hij in de voortuin iets langs het hek ziet lopen. Als therapiemethode wordt de hond een antiblafband omgedaan: op het moment dat de hond blaft op de voorbijgangers komt er een citronella nevel vrij. Als deze nevel als onaangenaam wordt ervaren door de hond, dan stopt de hond na 3 – 5 keer met blaffen naar voorbijgangers.

Positieve correctie pas je nooit toe bij angstig gedrag omdat de hond hierdoor alleen maar angstiger wordt.

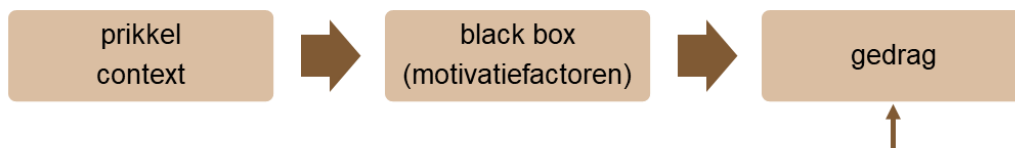
Het toepassen bij agressief gedrag moet eveneens vooraf goed overwogen worden omdat een correctie aanleiding kan geven tot sterkere uitingen van agressie.

Om te voorkomen dat de correctie wordt verbonden aan de eigenaar en de hond eventueel angstig gedrag ontwikkelt naar de eigenaar toe, is het belangrijk een correctie op afstand toe te passen (dit is met het woord 'nee' overigens niet mogelijk), zoals een antiblafband of een goochelstraf. Het is ook van belang een hond niet te vaak te corrigeren: de hond kan dan in een staat van 'learned helplessness' komen en helemaal op niets meer reageren.

Positieve correctie werkt het beste wanneer het wordt gecombineerd met het aanleren van een alternatief gedrag. Zo kun je bij een hond die opspringt 'nee' zeggen, direct gevolgd door het commando 'zit' dat dan wordt bekrachtigd. Dit laatste noemt men dan overigens operant herconditioneren (deze therapiemethode wordt later behandeld).

Negatieve correctie

Bij negatieve correctie neem je een voor de hond aangename prikkel weg, waardoor het ongewenste gedrag in de toekomst vermindert of zelfs verdwijnt. Dit wegnemen van de aangename prikkel moet direct volgend zijn op het ongewenste gedrag. De toepasbaarheid van deze interventie is in de praktijk beperkt.

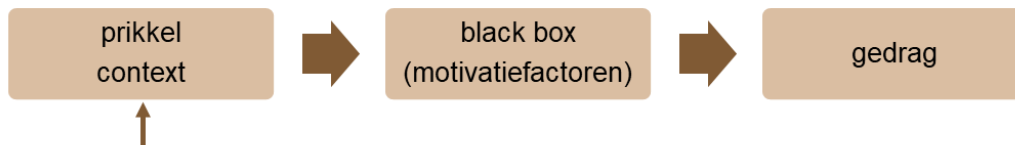

Negatieve correctie:

Een jonge hond vertoont ongewenst spelgedrag, bijvoorbeeld het bijten in handen. Op het moment dat een pup dit gedrag vertoont tijdens spel met de baas, draait de baas zich om. Hierdoor wordt de sociale interactie die de hond met zijn baas wil aangaan onderbroken, een voor de hond aangename prikkel is dan dus weggenomen.

Negatieve bekrachtiging (van ander gewenst gedrag)

We spreken van negatieve bekrachtiging van ander gewenst gedrag wanneer een hond ongewenst gedrag 'vervangt' door gewenst gedrag doordat de hond leert een voor de hond onaangename prikkel te voorkomen. Dit betekent dus dat er een onaangename prikkel wordt toegevoegd op het moment dat het ongewenste gedrag optreedt. Bij negatieve bekrachtiging legt de hond de associatie tussen de onaangename prikkel volgend op het ongewenste gedrag niet (dit zou positieve correctie zijn), maar is de dreiging of het beëindigen van de onaangename prikkel aanleiding om het ongewenste gedrag niet te laten zien.

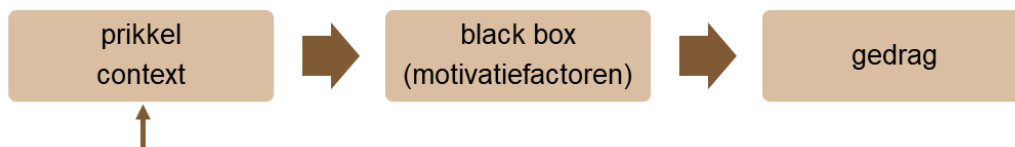
Negatieve bekrachtiging (van ander gewenst gedrag):

Door het omdoen van een halti bij een hond die trekt aan de lijn, leert de hond 'niet te trekken aan de lijn' (gewenst gedrag) door de onaangename prikkel die de halti toevoegt te voorkomen. Wanneer deze hond een andere halsband om krijgt, zal deze hond weer trekken aan de lijn.

Wanneer een hond door zijn eigenaar is gecorrigeerd voor het stelen van eten van het aanrecht en de hond heeft zijn eigenaar als negatieve bekrachtiger leren zien, dan laat deze hond dit ongewenste gedrag achterwege alleen in aanwezigheid van de eigenaar.

Extinctie van een klassiek geconditioneerde prikkel

Bij extinctie van een klassiek geconditioneerde prikkel dooft de gelegde associatie tussen de geconditioneerde en ongeconditioneerde prikkel uit. De voorspelbaarheid van een ongeconditioneerde prikkel komt hiermee dus te vervallen. In de praktijk betekent dit dat de prikkel nooit meer voorspellend mag zijn. Hiermee is extinctie van bijvoorbeeld vertreksignalen niet mogelijk: er komt altijd een moment waarop de eigenaar zijn sleutels weer pakt om het huis te verlaten en is de associatie tussen het pakken van de sleutels en het vertrek van de eigenaar en hiermee het alleen zijn van de hond zo weer gelegd!

Extinctie van een klassiek geconditioneerde prikkel

Een hond kan het opbossen van de lijn zien als voorspeller van een prikkel die ongewenst gedrag oproept: valt een hond bijvoorbeeld uit naar andere honden, dan bossen veel eigenaren de lijn op op het moment dat er een andere hond in het vizier komt. Wanneer we deze klassiek geconditioneerde prikkel willen uitdoven, dan mag de lijn dus nooit meer worden opgebost wanneer er andere honden in de buurt zijn.

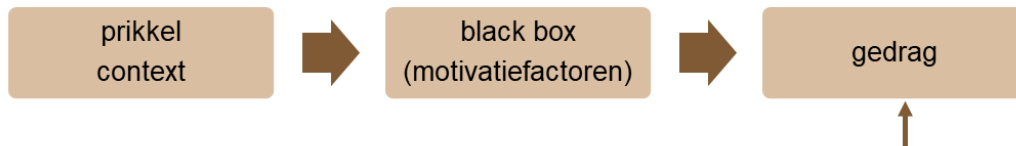
Extinctie van operant geconditioneerd gedrag

Bij extinctie van operant geconditioneerd gedrag dooft het aangeleerde gedrag uit: dit doen we door de directe consequentie van het aangeleerde gedrag weg te nemen. Net zoals bij extinctie van een klassiek aangeleerde prikkel, mag ook hierbij de directe consequentie van het aangeleerde gedrag nooit meer optreden, anders bekrachtigen we het aangeleerde gedrag immers intermitterend! We negeren hierbij het ongewenste gedrag volkomen.

Valkuilen bij deze interventie zijn de uitdovingsweerstand en het spontane herstel. De uitdovingsweerstand kan er voor zorgen dat het ongewenste gedrag in eerste instantie alleen maar sterker wordt, het spontane herstel betekent dat het ongewenste gedrag, dat verdwenen lijkt te zijn, ineens, zonder aanleiding, de kop weer op kan steken. Bij toepassen van deze interventie moet dit absoluut worden meegegeven aan de eigenaren, zodat ze

weten wat ze kunnen verwachten. Zeker ook omdat we zeggen dat het probleemgedrag geheel genegeerd moet worden wil deze interventie kans van slagen hebben.

Omdat bij extinctie sprake kan zijn van uitdovingsweerstand kun je deze interventie niet toepassen bij agressief ongewenst gedrag. Ook zelfbelonend gedrag komt niet in aanmerking, omdat bij dit ongewenste gedrag de directe consequentie niet kan worden weggenomen.

Extinctie van operant geconditioneerd gedrag

Wanneer een hond heeft leren bedelen aan tafel door altijd wat te krijgen wanneer hij met zijn kop op de schoot van de eigenaar gaat liggen, dan kunnen we dit bedelen afleren door het bedelen van de hond (ongewenst operant geconditioneerd gedrag) nooit meer te bekrachtigen. Lastig hierbij is dat de kans bestaat dat de hond, wanneer de eigenaar het bedelen naar meer bekrachtigd, het bedelgedrag laat 'escaleren': de hond legt nu niet alleen meer zijn kop op de schoot van de eigenaar, maar springt met beide poten op de tafel. Wanneer we extinctie willen toepassen, dan negeren we dit escalerende gedrag.

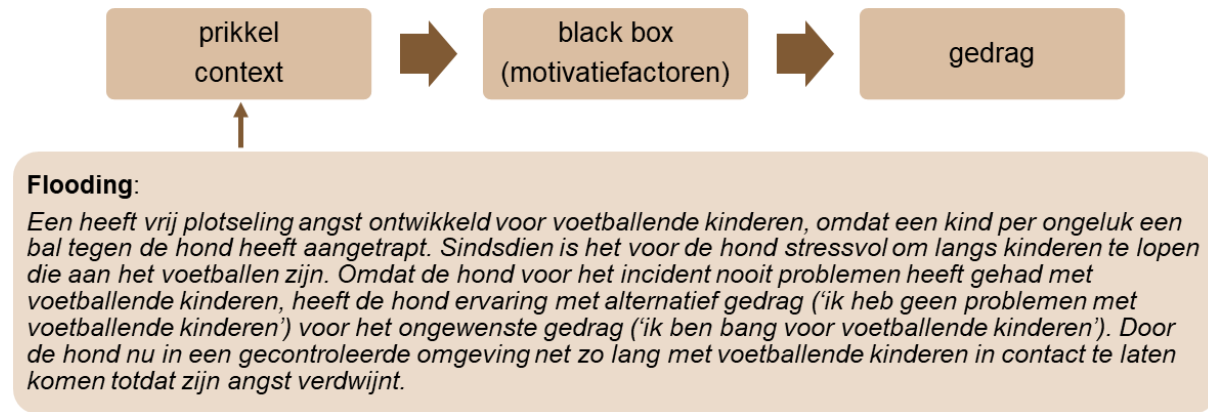
Vormen van habituatie

Bij habituatie proberen we een hond aan de directe prikkel die het ongewenste gedrag oproept te wennen.

Flooding

Bij flooding stel je de hond overmatig in een gecontroleerde setting bloot aan de directe prikkel die het ongewenste gedrag, veelal angst (of soms ook agressie), oproept. Hierbij gaat men op zoek naar een zo extreem mogelijke respons. Het idee achter flooding is dat een hond niet voor onbepaalde tijd het ongewenste gedrag kan laten zien op de directe prikkel: het ongewenste gedrag is als het ware op een zeker moment 'op'. En men gaat er hierbij dan vanuit dat de hond het afnemen en uiteindelijk verdwijnen van het ongewenste gedrag en het gevoel van opluchting dat hiermee gepaard gaat verbindt aan de directe prikkel in plaats van het ongewenste gedrag. Bovendien verdwijnt de directe prikkel op dat moment ook.

Men stelt de hond dus net zo lang bloot aan de directe prikkel totdat het ongewenste gedrag niet meer door de hond wordt vertoond. Er zit echter een groot risico aan deze interventie: de hond kan dusdanig in de stress raken dat hij voor een ander gedrag kiest om met de situatie om te gaan, zoals bijvoorbeeld 'bevriezen' of 'vechten'. Op het moment dat een hond weer uit de 'flooding' situatie wordt gehaald, keert veelal het ongewenste gedrag weer terug. In de praktijk passen we deze interventie zeer beperkt toe bij jonge honden.

Systematische desensitisatie en successieve aproximatie

Bij systematische desensitisatie, ook wel bekend als graduele blootstelling, laat je de hond langzaam aan de prikkel die het ongewenste gedrag oproept. Dit doe je door de directe prikkel allereerst af te zwakken naar een niveau waarbij de hond het ongewenste gedrag niet laat zien, hooguit een beetje spanning (en zelfs dat laatste liever niet). Je laat de hond aan dit niveau van de directe prikkel wennen door de hond veelvuldig hieraan bloot te stellen en wanneer je geen spanning, maar ontspanning ziet, maak je de directe prikkel weer een beetje sterker. Weer laten wennen en na gewenning weer een stukje sterker net zo lang tot de hond niet meer met het ongewenste gedrag reageert op de prikkel wanneer deze weer op 'normale' sterkte is.

In de praktijk wordt systematische desensitisatie vaak gecombineerd met herconditioneren (zie verderop), waarbij ander gewenst gedrag wordt bekrachtigd op de directe prikkel. Strikt genomen heeft systematische desensitisatie alleen betrekking op het wennen aan de directe prikkel zonder het ongewenste gedrag te laten zien.

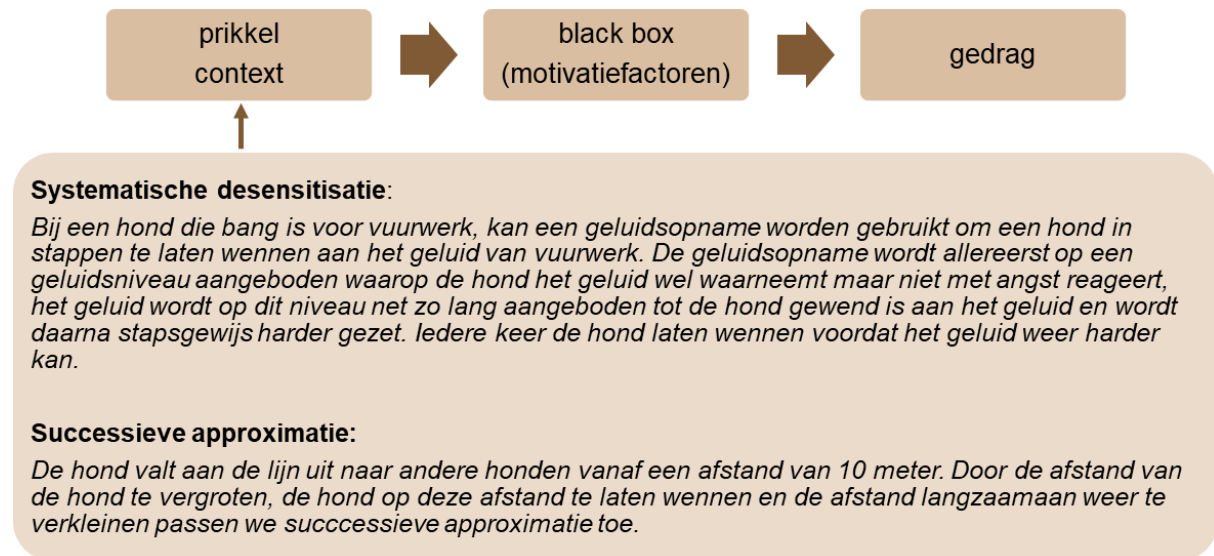
Successieve aproximatie is een bijzondere vorm van systematische desensitisatie: bij de directe prikkel speelt afstand een grote rol en het afzwakken van de prikkel betekent hier dan ook het nemen van meer afstand tot de prikkel. Wanneer een directe prikkel niet af te zwakken is, bijvoorbeeld angst voor harde knallen, dan passen we systematische desensitisatie toe door de afstand te vergroten. Dit is formeel geen successieve aproximatie!

Om deze interventie uit te kunnen voeren is het dus belangrijk goed te weten wat de directe prikkel is die het ongewenste gedrag veroorzaakt en moet je creatief nadenken op welke manier je de prikkel kunt afzwakken naar een acceptabel niveau en daarna weer langzaam kunt opbouwen. In het algemeen voer je deze interventiemethode over een aantal weken uit, de eigenaar moet dus veel alleen met de hond aan de slag. Voor de gedragstherapeut betekent dit dat de eigenaar voorzien wordt van een goed therapieplan waarin de opbouw van de prikkel stapsgewijs staat beschreven en dat er een nauw contact is gedurende de weken dat de eigenaar met de uitvoer bezig is. Ten eerste mag de eigenaar niet te snel gaan: de hond moet wel de kans krijgen om te wennen aan de prikkel en vaak zijn de stappen kleiner dan de eigenaar verwacht dat ze moeten zijn. En ten tweede mag de hond gedurende de periode dat deze interventie wordt toegepast, buiten de oefensessies om, niet met de directe prikkel in aanraking komen: de hond moet immers wennen aan de

directe prikkel en buiten de oefensessies om zal deze niet in afgezwakte vorm worden aangeboden.

Overigens zoals gezegd passen we deze interventie veelal toe in combinatie met het aanbieden een tweede interventie, zoals het aanbieden van een concurrerende prikkel en klassiek herconditioneren.

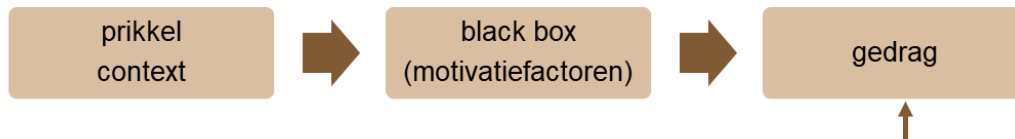
Klassieke of operante herconditionering

Bij herconditioneren verander je voor de hond de betekenis van de directe prikkel die aanleiding geeft tot het ongewenste gedrag (klassiek herconditioneren) of leer je de hond alternatief gedrag aan op de directe prikkel (operant herconditioneren). Vooral het klassiek herconditioneren werkt veelal sterk.

Bij klassieke herconditionering zorg je er veelal voor dat de prikkel een betekenis krijgt die niet verenigbaar is met het ongewenste gedrag: een hond vertoont bijvoorbeeld angst op de prikkel, je zorgt er met deze interventie voor dat de prikkel een aangenaam gevoel oproept. Je introduceert hiermee een niet verenigbare emotie voor de hond: een aangenaam gevoel is immers niet te rijmen met angst. We noemen dit ook 'counterconditioning'.

Ook bij operante herconditionering kies je voor gedrag dat niet verenigbaar is met de uitvoer van het ongewenste gedrag.

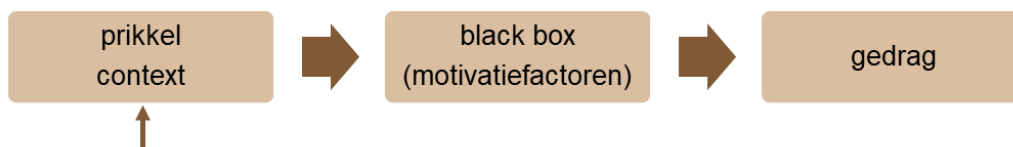

Operante herconditionering

Een hond springt bij thuiskomst op tegen de baas om aandacht te krijgen. Door het commando zit bij binnenkomst te geven en na uitvoer van het commando aandacht te geven aan de hond, leren we de hond alternatief gedrag aan op de directe prikkel.

Concurrerende prikkel aanbieden

Bij het geven van een concurrerende prikkel op het moment dat de directe prikkel optreedt die het ongewenste gedrag tot gevolg heeft, geven we de hond een keuze: reageer ik op de concurrerende prikkel en laat ik hiermee het ongewenste gedrag niet zien of reageer ik op de directe prikkel met ongewenst gedrag. De kunst bij deze interventie is dus een hond er toe te bewegen op de concurrerende prikkel bij voorkeur te reageren. Dit gaat een hond natuurlijk alleen doen wanneer de concurrerende prikkel interessant genoeg is. We gebruiken deze interventie meestal samen met herconditioneren.

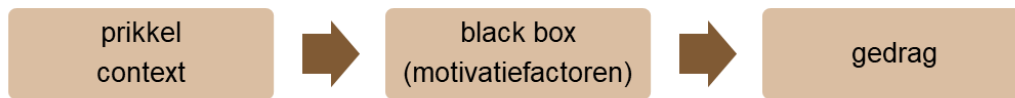
Concurrerende prikkel:

Het najagen van wild kan onderbroken worden door de hond een spelletje aan te bieden bij de eigenaar, bijvoorbeeld een trekspelletje.

Een hond die bang is voor bezoek kan een voertje aangeboden worden (klassiek herconditioneren in combinatie met een concurrerende prikkel)

Discriminant invoeren

Wanneer we een discriminant invoeren, dan zetten we het ongewenste gedrag onder commando. Het ongewenste gedrag mag dan alleen nog onder commando worden uitgevoerd. Dit betekent in de praktijk dat je twee gedragingen onder commando zet: het ongewenste gedrag en een gewenst alternatief.

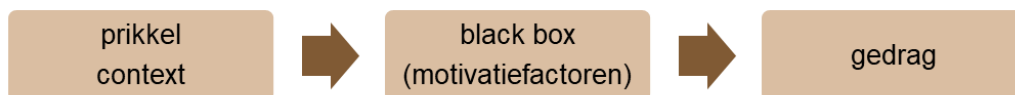
Discriminant invoeren:

Sledehonden moeten bij de uitvoer van hun sport trekken aan de lijn: alleen wanneer de lijn onder spanning staat kunnen zij een slede voorttrekken. Bij de dagelijkse wandeling is dit echter ongewenst gedrag. Dergelijke honden leert men het trekken aan de lijn aan, waarbij bijvoorbeeld het omhebben van het tuig de discriminant is voor het mogen trekken, en het wandelen met een slappe lijn, waarbij het om hebben van een halsband als discriminant zou kunnen fungeren.

Afwezigheid ongewenst gedrag bekrachtigen

De kern van deze interventie is dat in aanwezigheid van de directe prikkel die het ongewenste gedrag oproept al het andere gedrag dat een hond vertoont wordt bekrachtigd en het ongewenste gedrag wordt genegeerd. Hierbij moet de hond variabel gedrag laten zien en is het van belang dat de bekrachtiging goed getimed wordt: voor je het weet laat de hond het ongewenste gedrag (weer) zien en bekrachtig je dit! Verder moet het ongewenste gedrag echt genegeerd worden, dat betekent dat de eigenaar (of ieder ander) geen enkele reactie mag vertonen op het ongewenste gedrag.

Met deze interventie bekrachtig je dus niet specifiek alternatief gedrag, het vraagt veel van een hond om te begrijpen dat hij hiervoor bekrachtigd wordt en niet meer voor het ongewenste gedrag!

Afwezigheid ongewenst gedrag bekrachtigen:

Een hond springt tegen de eigenaar op bij thuiskomst van die eigenaar. De eigenaar negeert dit gedrag en bekrachtigt al het andere gedrag dat de hond bij thuiskomst laat zien: blaffen, zitten, rondjes lopen om de eigenaar, op de rug liggen, met de flos heen en weer schudden, enzovoort.

Motivatie veranderen

We veranderen de motivatie door interventies te plegen die direct werken op een aantal motivatiefactoren.

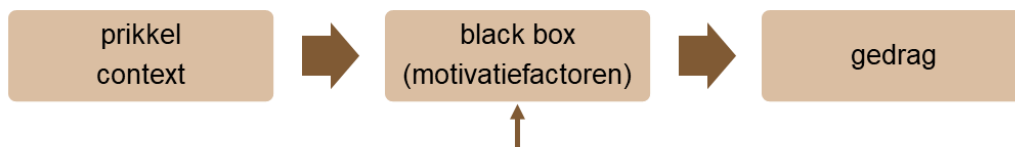
Dominantiehandelingen

Dominantieproblemen kunnen zich in de praktijk op drie manieren uiten: dominantiegerelateerde agressie, oncontroleerbaarheid en te sterke submissie. Vooral voor dominantiegerelateerde agressie en voor oncontroleerbaarheid kunnen dominantiehandelingen worden ingezet. Let hierbij op dat wanneer een hond agressie inzet binnen de roedel, het van belang is om te kiezen voor dominantiehandelingen waarbij geen

sprake is van lichamelijk contact: een hond zou er dan juist voor kunnen kiezen agressie in te zetten om de dominantieverhouding zoals die op dat moment is nog even duidelijk te maken.

Een verstoorde dominantieverhouding kan één van de motiefactoren zijn bij het ongewenste gedrag dat een hond laat zien. Dit kan alleen het geval zijn wanneer het ongewenste gedrag zich binnen de roedel afspeelt. Dominantiehandelingen worden in deze gevallen dan als directe interventie voor het ongewenste gedrag ingezet.

Vaak is het zo dat een verstoorde dominantieverhouding niet direct een motiefactor voor het ongewenste gedrag is, maar dat de meeste interventies die we willen uitvoeren om het ongewenste gedrag aan te pakken wel vragen om een goed ingestelde dominantieverhouding tussen eigenaar en hond. Immers, willen we gaan trainen met een hond, dan zal een hond zijn eigenaar moeten zien staan. Een goed ingestelde dominantieverhouding is hiermee randvoorwaardelijk.

Dominantiehandelingen:

1. Verstoorde dominantieverhouding als motiefactor voor het probleemgedrag

Twee honden in een roedel hebben al een aantal keren gevochten in aanwezigheid van de eigenaar. De oudste hond heeft hierbij nu drie keer een behoorlijke wond opgelopen. De eigenaar heeft hierop de jongste hond bestraft en heeft de oudste hond de rest van de dag dicht bij zich gehouden. Als interventie wordt de eigenaar geadviseerd de jongste hond alle privileges te geven, zoals als eerste aandacht, de meeste aandacht, als eerste mee spelen, als eerste eten, enzovoort.

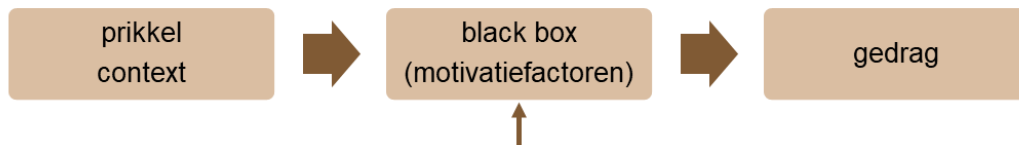
2. Verstoorde dominantieverhouding randvoorwaardelijk

Een hond valt uit naar andere honden in het park. Bij observatie van de eigenaar door de gedragstherapeut valt op dat de eigenaar niet veel controle heeft over de hond: de hond ziet de eigenaar niet staan, volgt geen commando's op, terwijl de commando's prima worden opgevolgd wanneer ze worden gegeven door de gedragstherapeut. De eigenaar wordt aangeraden om als interventie 'Nothing in life is for free' in te zetten: de hond moet werken voor de eigenaar voor zijn voer.

Medicatie

Bij medicatie wordt gebruik gemaakt van gedragsmedicatie (psychopharmaca), fytotherapie, Bach bloesems, homeopathie, feromonen en voedingssupplementen. Ook een chemische castratie valt onder deze groep interventies.

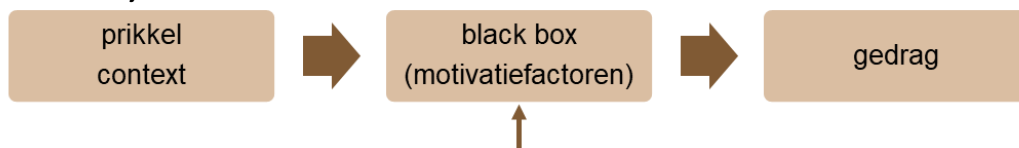
Vooral bij angstig gedrag proberen we op deze manier het angstniveau wat te verlagen, waardoor een hond weer in staat is wat te leren en we andere interventies kunnen gaan toepassen. Let er hierbij wel bij op dat door de verlaging van het angstniveau een hond eerder geneigd kan zijn agressief gedrag in te zetten! Voor het inzetten van medicatie is specifieke kennis noodzakelijk, bijvoorbeeld van een dierenarts, homeopaat of natuurgenezer.

Medicatie:

Een hond die bang is voor vuurwerk kan enkele weken voor 'oud en nieuw' starten met gedragstherapie in combinatie met clomicalm.

Fysiologische ingreep

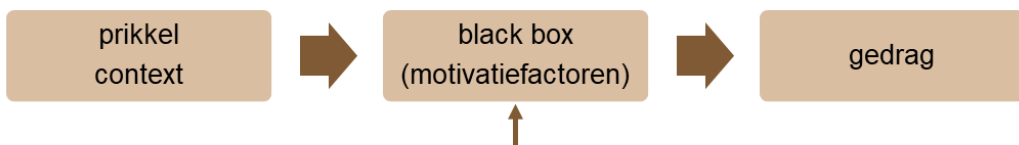
Bij een aantal ongewenste gedragingen kan castratie als mogelijke interventie worden ingezet. Het gaat hierbij om gedragingen als weglopen van reuen, markeren, bestijgen en reu-reu agressie. Let op dat bij teven na castratie de agressie veelal toeneemt! Verder is het zo dat lang niet alle ongewenste gedragingen waarvan wordt gezegd dat ze samenhangen met hormonen, zoals andere typen van agressie of dominant gedrag, hierdoor minder worden of verdwijnen.

Fysiologische ingreep:

Een jonge reu markeert overmatig. Het ongewenste gedrag heeft zich gedurende de puberteit ontwikkeld. Castratie kan ervoor zorgen dat het markeren afneemt.

Overig: Voorkomen van verveling

Veel honden krijgen te weinig uitdaging in hun dagelijkse leven: er wordt niet tegemoet getreden aan behoeftes die voortkomen uit hun natuurlijke aanleg. Als gevolg hiervan gaan honden zich vervelen en verveling kan leiden tot verschillend ongewenst gedrag. De gedragsinterventie bestaat bij deze motivatiefactor dan voornamelijk uit het tegengaan van verveling bij de hond.

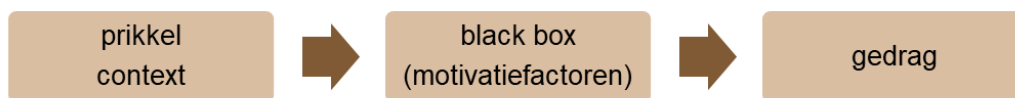
Voorkomen van verveling:

Een border collie uit een werklijn zit de hele dag op een flat en wordt twee keer per dag een half uur uitgelaten. Verder worden er nog wat kleine rondjes gewandeld. De hond loopt altijd aangelijnd hetzelfde rondje door de wijk. Verder wordt er niet veel met de hond gedaan. Thuis reageert de hond op elk geluid dat hij hoort, veelal met angstig gedrag. Het gezin woont op een portiekflat, wat er voor zorgt dat er de hele dag geluiden te horen zijn. Om de hond meer uitdaging te geven wordt de eigenaren geadviseerd de hond ten minste twee keer per week mee te nemen naar het bos, waarbij de hond los kan meelopen, tijdens de wandelingen door de wijk oefeningen met de hond te doen (bijvoorbeeld commando's) en thuis verstopspelletjes aan te bieden (door bijvoorbeeld voertjes te verstoppen). De eigenaren zien het niet zitten om met hun hond op een hondensport te gaan.

Euthanasie/herplaatsing

Wanneer een eigenaar niet in staat is om met het ongewenste gedrag van zijn hond om te gaan, en wanneer een andere eigenaar, die goed op de hoogte is van het ongewenste gedrag, eventueel met de juiste begeleiding, wel mogelijkheden ziet met de betreffende hond, dan kan herplaatsing een goede optie zijn. Een nieuwe omgeving met een nieuwe eigenaar kan voor de hond tijdelijk leiden tot het verdwijnen van het ongewenste gedrag (zogenaamde 'relocation syndrome'), wat mogelijkheden geeft voor het succesvol toepassen van interventies waarmee het ongewenste gedrag in de toekomst geheel kan worden voorkomen. Hierbij moet natuurlijk voorkomen worden dat een hond van hand tot hand gaat!

Er zijn ook ongewenste gedragingen die kunnen leiden tot de beslissing om een hond te laten euthanaseren. Het gaat hierbij veelal om agressief gedrag, waarbij bijtincidenten hebben plaatsgevonden: een hond is dan te gevaarlijk om te handhaven in het gezin waarbij de hond verblijft en herplaatsing is ook niet verantwoord.

Herplaatsing:

Een hond kan niet alleen thuis zijn: hij blaft, vernielt en beschadigt zichzelf. De eigenaren hebben niet de mogelijkheid om de hond in een aantal weken te leren alleen te zijn (onder andere door toepassing van systematische desensitisatie) en hebben er ook niet veel vertrouwen in dat een dergelijk traject succesvol gaat zijn. Zij beslissen dat het voor de hond beter is om herplaatst te worden.

Euthanasie

Een hond heeft in een gezin met kleine kinderen al herhaaldelijk de kinderen gebeten. Hierbij waren er in eerste instantie slechts wat tandafdrukken in de arm, helaas is dit van kwaad tot erger gegaan: de tandafdrukken werden twee keer wondjes in de arm en de laatste keer is een van de kinderen in het gezicht gebeten. Het vertrouwen in de hond is geheel verdwenen en herplaatsing is ook geen optie meer. Men besluit over te gaan tot euthanasie.

Tot slot

Het geheel is meer dan de som van de delen. Dit gezegde geldt vaak ook voor een goede therapie. In de praktijk zal een gedragstherapeut in staat moeten zijn verschillende methoden te combineren in een totaal therapieplan. Essentieel is het volledig begrijpen van elk onderdeel van het therapieplan.

Geraadpleegde bronnen

Askew, HR (2003). Treatment of behavior problems in dogs and cats. A guide for the small animal veterinarian. Second edition. Blackwell Publishing.

Borg, J van der en Kleve, H (2006). Overzicht therapiemethoden. DogVision.

Knol, BW, Schut, A en Helder, J (1988). Wie is er de baas? Probleemgedrag bij de hond – theorie en praktijk. Diergeneeskundig Memorandum, 2: 107-143.

Landsberg, G, Hunthausen, W en Ackerman, L (2003). Handbook of behavior problems of the dog and cat. Second edition. Saunders.

Lindsay, SR (2000). Handbook of applied dog behavior and training. Volume one. Adaptation and learning. Blackwell publishing.

Lindsay, SR (2001). Handbook of applied dog behavior and training. Volume two. Etiology and assessment of behavior problems. Blackwell publishing.

Lindsay, SR (2005). Handbook of applied dog behavior and training. Volume three. Procedures and protocols. Blackwell publishing.

Mills, DS (1997). Using learning theory in animal behavior therapy practice. Beterinary clinics of North America: Small Animal Practice, 27(3): 617-634.

O'Farrell, V (1992). Manual of canine behaviour. British Small Animal Veterinary Association, UK.

Overall, KL (1998). Clinical Behavioral Medicine for Small Animals. Mosby-Year Book, Inc.

Reid, PJ (1996). Excel-erated learning. Explaining how dogs learn and how best to teach them in plain English. James & Kenneth Publishers.

Spreat, S en Spreat, SR (1982). Learning principles. Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice, 12(4): 593-606.